Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti *Musiqi elmi, mədəniyyəti və təhsilinin aktual problemləri* №1, 2023, **s. 105-109**
Азербайджанский Государственный Педагогический Университет *Актуальные проблемы музыкальной науки, культуры и образования* №1, 2023, **c. 105-109**
Azerbaijan State Pedagogical University *Actual problems of the science, culture and education of music* №1, 2023, **pp.105-109**

MƏKTƏBƏQƏDƏR TƏLİM, TƏRBİYƏ

UOT 37.01

Arifə Hacıbaba qızı Qəribova,
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti,
AZ 1000, Bakı ş., Üzeyir Hacıbəyli küçəsi, 68
E-mail: qaribova.arifa@gmail.com

UŞAQ BAĞÇALARINDA MUSİQİ REPERTUARI MƏSƏLƏLƏRİ

Açar sözlər: *musiqi tərbiyəsi, repertuar, dinləmə, oxuma, rəqs, oyun*

Məqalədə məktəbəqədər müəssisələrində müxtəlif uşaq musiqili fəaliyyət növləri üçün repertuarın seçiminin prinsiplərindən bəhs olunur. Burada qeyd olunur ki, musiqini dinləmə, oxuma və ritmika üzrə seçilən repertuar musiqi tərbiyəsinin proqramına müvafiq olmalıdır. Bununla yanaşı, seçilən musiqi nümunələri parlaq, obrazlı, uşaq hisslərinə və həyacanlarına yaxın, lakin forma cəhətdən sadə olmalıdır ki, uşaqlar onları asanlıqla qavraya bilsin.

А.Г.Гарибова

ВОПРОСЫ МУЗЫКАЛЬНОГО РЕПЕРТУАРА В ДЕТСКИХ САДАХ

Ключевые слова: *музыкальное воспитание, репертуар, слушание, пение, танцы, игры*

В данной статье рассматриваются принципы подбора репертуара для различных видов музыкальной деятельности детей в дошкольных учреждениях. Отмечается, что подбираемый репертуар по слушанию, пению и ритмике должен соответствовать программе по музыкальному воспитанию. Вместе с тем, подбираемые музыкальные номера должны быть яркими, образными, близкими к чувствам и переживаниям детей, но по форме простыми, чтобы дети могли их легко воспринимать.

A.H.Garibova

QUESTIONS OF THE MUSICAL REPERTOIRE IN KINDERGARTEN

Keywords: *musical education, repertoire, listening, singing, dancing, games*

This article discusses the principles of selecting a repertoire for various types of musical activities of children in preschool institutions. It is noted here that the selected repertoire for listening, singing and rhythm should correspond to the program of musical education. At the same time, the selected musical pieces should be bright, imaginative, close to the feelings and experiences of children, but simple in form, so that children can easily perceive them.

Dinləmə, mahnı oxuma və ritmik hərəkətlər üçün əsərlər uşaqların tərbiyəsinə dair proqram məsələlərini nəzərə alaraq seçilməlidir və pedaqoji-bədii tələblərə cavab verməlidir:

- musiqi formasının və məzmunun vahidliyi;
- uşaq musiqi fəaliyyətlərinin bütün növlərinə uyğunluq;
- uşaq bağçasının bütün yaş qrupları üçün qavramağa və ifa etməyə əlverişli (mümkün) olması.

Xalq və ya bəstəkarlar tərəfindən yaradılan uşaq musiqisi hər zaman parlaq, obrazlı, uşaq hisslərinə və həyacanlarına yaxın olmalıdır ki, onu idrak və emosional cəhətdən zənginləşdirsin. Musiqi aləminə daxil olma – xüsusi "musiqi dilini" (melodik intonasiyaları, harmonik birləşmələri, lad boyasını) anlamağı öyrənmək deməkdir. Bunula yanaşı uşaq musiqisinin forması çox mürəkkəb, ağır olmamalıdır.

Uşaq musiqini, onun obrazlarını musiqi ifadəlilik vasitələri ilə vahid şəkildə qavrayır. Belə ki, əgər S.Ələsgərovun "Ölməz sərkərdə" mahnısını pianoda (oxumadan) ifa etsək, uşaqlar musiqi girişinin ifadəliliyini, sonra mahnının kupletinin gərgin-ciddi ("Düşmənin gözündə qoydun kamını") və nəqarətin inamlı dinamik ("Nəzlimiz adını daşıyır, Həzi") xarakterini hiss etməyə qadirdilər. Formanın və məzmunun vəhdətində yadda qalan musiqili obraz yaradılmışdır, əsərin yüksək bədiiliyinə nail olunmuşdur ki, bu da uşaqlar üçün əsərlərin seçimində əsas tələbdir.

Musiqini dinləmə, oxumavə ritmika üzrə repertuar musiqi tərbiyəsinin proqramına müvafiq olmalıdır. Dinləmə üçün vokal və instrumental, çox vaxt proqramli musiqi (yəni konkret mövzusu olan, məsələn, Ü.Hacıbəylinin "Axşam oldu", M.Nəsirbəyovun "Pişiyim", Q.Qarayevin "Qəmli nağıl", P.Çaykovskinin "Kamarinskaya") seçilməlidir.

Müxtəlif mövzulu, janrlı və xarakterli musiqi nəzərdə tutulmalıdır: həm

vətənpərvər, həm lirik, həm şən oynaq, həm vokal, həm instrunental, həm mahnı, həm rəqsvari və s. Üstünlük azərbaycan musiqisinə verilsə də, digər xalqların klassik və xalq musiqisi ilə tanışlıq olmalıdır.

Xalq yaradıcılığından laylalar, müxtəlif rəqslər (İnnabı, Darçını, Turacı və s.), zarafatsayağı oyunlar, yumşaq və lirik, şən və oynaq mahnılar seçilməlidir. Bu nəinki Azərbaycan musiqisinə, həm də rus, gürcü, ukrayna, baltikyanı, ingilis, alman, fransız və digər xalqların musiqisinə də aiddir.

Uşaq musiqisinə yüksək bədiiliyi ilə seçilən Azərbaycan, rus və Qərb bəstəkarlarının klassik əsərlərini də aid etmək olar. A.Zeynallının "Uşaq albomu", F.Əmirovun "12 miniatür", O.Rəcəbovun "Tıq-tıq xanım" operasından fraqmentlər, P.Çaykovskinin "İllərin fəsilləri", M,Qlinkanın polkaları, L.Betxovenin "Surok", E.Qriqin "Per-Qünt" əsərindən fraqmentlər, F.Şubertin "Şən dəyirmançı", "Forel" və s. əsərlərin adlarını çəkmək olar.

Uşaqlar üçün bir çox mahnıları sovet dövrünün bəstəkarları da yaratmışdır, bunlardan bir çoxu indi də öz bədii məzmununu saxlayır. F.Əmirov, O.Zülfüqarov, C.Cahangirov, O.Rəcəbov, R.Şəfəq, D.Kabalevski, A.Filippenko, Y.Tiliçeyevanın və b. mahnıları bu qəbildəndir. Öz yaradıcılığında bəstəkarlar çox vaxt çətinliklərlə üzləşirlər: uşaqlar üçün musiqi bəstələyərkən, onlar mahnının melodiyası, harmoniyası, fakturası və formasında çox məhdud vasitələrdən istifadə edə bilərlər.

Dinləmə üçün seçilmiş əsərlərin mövzusu bütün ümumtərbiyə prosesində həyati hadisələrlə tanışlığa həsr olunmalıdır, musiqidə əks olunan təsəvvürlər yeni rənglərlə boyalanmalı, dərinləşməlidir. Məsələn, O.Rəcəbovun "Sərhədçilər marşını" dinlədikdə uşaqlar nəinki əsgərlərin sərhədlərimizi qoruduğu barəsində öyrənirlər. Onlar "səsi səsdən, izi izdən seçər o..." sözlərində melodiyanın gərgin sinkopalı intonasiyalarını çox yaxşı hiss edirlər. Eyni zamanda onlar "Ayıq, sayıq dayanıbdır sərhədçi" sözlərində melodiyada dəqiq marş ritmi vasitəsilə əks olunan qətiəti, iradəni də hiss edirlər.

Uşaqların öyrəndikləri və oxuduqları mahnılar bir xüsusiyyətə malik olmalıdır – onların melodiyası parlaq olmalıdır. İfadəli oxumaq üçün uşaqlar nəinki mahnının xarakterini hiss etməli, həm də onu düzgün oxumalıdırlar. Deməli, mahnıları seçərkən müəllim aydın şəkildə təsəvvür etməlidir ki, hansı vərdişlər üzərində daha çox işləmək lazımdır. Məsələn, böyük qrup uşqlarla işləyərkən, səsin yüngüllüyünü və cəldliyini formalaşdırmaq üçün O.Zülfüqarovun "Sərçə" mahnısını, kantilena legato səsaparıcılığına nail olmaq üçün isə S.Rüstəmovun "Maral" mahnısını seçmək olar.

Müxtəlif musiqili oyunlar, gimnastik məşğələlər, rəqslər üçün repertuar musiqili-ritmik vərdişlərin mənimsənilməsinə vasitə kimi çıxış edir. Hər bir fəaliyyət növü öz funksiyasını yerinə yetirir. Məsələn, süjetli oyunlar və yallı tipli oyunlar müxtəlif personajların səciyyəvi hərəkətlərini göstərməyəimkan verir; məşgələlər rəqslərin rəqsin müxtəlif elementlərini mənimsəməyə

köməklik edir və s. Lakin hərəkətlər hansı forma almasından asılı olmayaraq öz funksiyalarını yerinə yetirməlidir – proqrama müvafiq lazimi vərdişləri öyrətməlidir. Məsələn, T.Lomovanın musiqisinə "Metro" oyununda uşaqlar tempə uyğun olaraq hərəkət etməlidirlər: gah sakit gəzişir, gah tez qatarda gedir, gah dayanırlar və s. Musiqi quruluşlarına, tempin dəyişməsinə, aksentlərə dəqiq reaksiya verərək uşaqlar musiqili-ritmik vərdişlərini mənimsəyir.

Proqrama daxil edilən əsərlərə qarşı sonuncu tələb – uşaqlara qavramağa və ifa etməyə əlverişli (mümkün) olması. Uşaqların hiss və düşüncələrinə yaxın olan bədii obrazlar, başa düşdükləri mövzular həyati hadisələr barəsində təsəvvürlərin həcminə uyğundur. Lakin musiqi dili müxtəlif mürəkkəblik səviyyəsində olur. Misal üçün iki fortepiano pyesini müqayisə edək:biri sadə melodiya və harmoniyalı «Rus xalq mahnısı", digəri isə P.Çaykovskinin "Uşaq albomu"ndan "Kamarinskaya", harada ki, rus xalq mahnısı parlaq və obrazlı variasiya şəklində verilmişdir. Hər bir variasiya öz xarakterinə və dinamikaya malikdir. Eləcə də mahnıların mürəkkəblik səviyyəsi də uşaqların ifası üçün əhəmiyyət kəsb edir. Əgər müxtəlif qruplar üçün nəzərdə tutulmuş mahnıların melodiyalarını müqayisə etsək, görərik ki, onlar diapazonu, interval gedişatların özünəməxsusluğu, frazaların uzunluğu və mətndə sözlərin tələffüzünün çətinlik dərəcəsi ilə fərqlənirlər.

Rəqs, oyun və məşğələlər üçün nəzərdə tutulmuş əsərlər də musiqi obrazlarının inkişafı, quruluşu, harmonik müşayiəti, temp və dinamik dəyişiklikləri, həmçinin də hərəkətlərin tədricən mürəkkəbləşməsi ilə fərqlənirlər. Bütün bunları proqram repertuarını seçərlən nəzərə almaq lazımdır ki, onun vasitəsilə müxtəlif yaş qrupundan uşaqların musiqili-ritmik vərdişləri inkişaf etdirilir. Musiqi repertuarı daima yeni yaradılmış və müasir şəraitə uyğun olan əsərlərlə yenilənməlidir. Bu zaman unutmaq olmaz ki, bunlar hökmən proqram tələblərinə və uşaqlarla iş şəraitinə uyğun olmalıdır. Bunula belə stabil repertuarın üstünlükləri daha çoxdur. Tez-tez səslənən və yaxud uşaqlar tərəfindən ifa olunanmahnı və ya digər musiqi əsəri onlar tərəfindən özünkiləşdirilir və müstəqil fəaliyyətlərində istifadə olunur. Bu, öz növbəsində, möhkəm mənimsənilməyə, düzgün və təbii ifaya gətirib çıxarır ki, bununla da uşaqlar məktəbə musiqi cəhətdən hazırlıqlı gəlirlər. İllik proqram repertuarı kvartallara (üçaylıq dövrlərə) bölünür və aşağıdakıları nəzərdə tutmalıdır:

- o, tədricən mürəkkəbləşməlidir və hər bir mahnı, oyun, rəqs və ya məşğələnin xüsusiyyətlərini nəzərə almalıdır;

- o, ümumtərbiyəvi məsələlərin həllinə qulluq edərək, həyatın axarına, müasir uşaqların tələbatlarına uyğun olaraq öyrədilməlidir. Buna görə mahnı, oyun və rəqslərin mövzusunda ictimai hadisələr, bayramlar, fəsillərlə bağlı hadisələr və bunlarla bağlı insan fəaliyyəti əks olunmalıdır.

Repertuar məktəbəqədər yaşlı uşaqların tərbiyəsi kimi mühüm bir funksiyanı yerinə yetirir. Uşaqların tərbiyəsi məsələlərini həll etməyə yönəlmiş

musiqi əsərləri bir sıra tələblərə cavab verməlidir: bədiilik, uşaqlara qavramağa və ifa etməyə əlverişlilik (mümkünlük), pedaqoji məsələlərə uyğun olmasi. Bağça müəllimləri uşaqların estetik tərbiyəsini həyata keçirərək, müxtəlif musiqi ədəbiyyatından istifadə etməlidir. Bir çox vəsaitlər və toplular görkəmli və təcrübəli metodist və elmi işçilər tərəfindən tərtib edilmişdir. Dövlətimiz tərəfindən uşaqlar üçün musiqi ədəbiyyatının nəşr edilməsinə böyük diqqət yetirilir və bu iş daima davam etdirilir.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycan Respublikasında məktəbəqədər təhsil proqramı (kurikulumu), İ.Cavadov, L.Cəfərova. Bakı, 2015
2. A.Qəribova. Musiqi və onun tədrisi metodikası (məktəbəqədər müəssisələrdə). Bakı, 2021
3. İ.Məmmədova "Uşaqların musiqi dünyası", B., 2004
4. Z.Sədraqızı "Uşaq bağçalarında musiqi məşğələlərinin müntəxabatı". Bakı, 2005
5. A.Vəliyeva, Z.Mayılova, N.Əliyeva. Uşaq bağçalarında musiqi / Proqram və Müntəxabat. Bakı, 2006

Məqalənin redaksiyaya daxil olma tarixi: 01.05.2023
Məqalənin təkrar işlənməyə göndərilmə tarixi: 10.05.2023
Məqalənin çapa qəbul olunma tarixi: 01.06.2023
Məqaləni çapa tövsiyə edən sahə redaktorunun (və ya üzvünün) adı:
pedaqogika üzrə fəlsəfə doktoru Pərişan Həsənova
ADPU-nun Elmi Şurasının 15 aprel 2016-cı il tarixli 15 saylı qərarı ilə çap olunur.